

Policyplattform

Våra förslag framåt

Det svenska arbetet med omställning mot ökad hållbarhet har länge varit framgångsrikt. Detta har i stor utsträckning skett genom omställningar i befintliga verksamheter men också genom en förmåga att hitta nya lösningar på gamla problem. Sverige har lyckats förena tillväxt med utsläppsminskningar, vilket även gäller växthusgaser. Det som också är unikt för Sverige är att minskningarna skett i absoluta tal och inte i relativa tal i förhållande till tillväxten. Detta hade inte varit möjligt utan innovationskraften i näringslivet och viljan att gå i takt med politikens ambitioner om ett mer hållbart samhälle.

Balanskommissionens medlemmar – ledande aktörer inom sina områden – ser dock hur omställningen nu saktar in. Viktiga investeringar som gynnar en hållbar utveckling, i etablerade verksamheter men också i framtidsindustrier, inom infrastruktur, energiförsörjning eller produktion baserad på förnybara resurser fördröjs, fördröjs och uteblir ibland helt. Detta skadar ytterst Sveriges konkurrenskraft, men motverkar också svensk industris möjligheter att vara med och bidra i den globala omställningen.

Myndighetsstyrningen och direktiven på miljö- och hållbarhetsområdet har över tid kommit att bli allt mer ottydliga, detaljerade och motstridiga. Tillståndsprocesserna för ny verksamhet, eller för ombyggnation av befintliga verksamheter, blir ofta ensidigt inriktade på uppfyllandet av en lång rad specifika villkor, utan hänsyn till klimatnytta och grön omställning. Balanskommissionens medlemmar upplever allt oftare hur långsiktiga politiska ambitioner antagna av riksdagen - som skogsprogrammet, livsmedelsstrategin och mineralstrategin – inte går att verkställa på grund av att offensiva satsningar hindras av myndigheters tillämpning av motstående regelverk.

Mycket av den svenska synen på miljöprövning och tillstånd har sin grund i miljöbalken som vid sin tillkomst var en viktig och banbrytande lagstiftning. Tjugo år senare ser Sveriges och världens utmaningar delvis annorlunda ut. Klimatfrågan i kombination med växlingen från ändliga resurser till förnybara - och insikten om att den rika världen behöver bistå utvecklingsländerna i hållbar utveckling - ledde fram till FN:s hållbarhetsmål. Dessa mål pekar ut en riktning där hela samhällets utveckling och hållbarhet tas i beaktande, både ur ett ekologiskt och socialt perspektiv.

Sveriges lagar och ramverk behöver följa med. I syfte att bättre stödja en hållbar utveckling - ekologiskt, ekonomiskt och socialt – behöver svensk lagstiftning och tillämpning ses över. Gör klimatpolitiken till industripolitik!

Olika nyttor, som klimatnyttan, måste balanseras i miljöbalken

För att Sverige ska klara omställningen måste miljöbalken kunna prioritera mellan olika mål och nyttor. Exempelvis behöver man kunna ta större hänsyn till klimatnyttan, annars förhindras nödvändiga investeringar som ger en positiv klimateffekt inom t ex energiproduktion, infrastruktur och skogsbruk. En starkare tillväxt inom skogsnäringen hjälper oss att tackla klimatutmaningarna genom ökad inbindning av kol och genom en större mängd förnybara biobaserade produkter på marknaden. Det kommer även att lyfta samhällsekonomin och då inte minst på landsbygden. Även gruvnäringen måste ha förutsättningar att utvinna viktiga metaller för batteritillverkning, som behövs i samhällets omställning. I synnerhet måste miljöbalkens kapitel 9 och 11 säkerställa

att investeringar och projekt inte förhindras av felriktade miljöklassificeringar och bedömningar. Balanskommissionen anser att verksamheter som binder koldioxid, leder till fossilfrihet eller till negativa utsläpp också ska premieras i skadelindringshierarkin.

Starkare offentlig styrning för främjande av hållbara investeringar

Balanskommissionen anser att statsförvaltningens olika grenar behöver få ett tydligare uppdrag att främja industriprojekt som bidrar till omställning och till de strategier som antagits av riksdagen. Det kan t ex handla om att stärka främjande-uppdraget i länsstyrelserna, att säkerställa att myndigheter som medverkar i miljö tillstånds-prövningar och processer även värderar projekt utifrån klimatnytta, omställning och hållbar utveckling. Med starkare offentliga drivkrafter för utveckling skapas en balans mellan miljö- och klimatnytta och bevarandet av värdefulla natur- och kulturmiljöer i en samhällsekonomisk avvägning.

Gör ändringstillstånd till huvudregel för befintliga anläggningar

Stegvisa uppgraderingar av befintliga anläggningar är en förutsättning för att Sveriges basnäringar ska driva omställningen mot ett hållbart samhälle. När enskilda komponenter ska bytas, exempelvis nya mer effektiva turbiner i ett vattenkraftverk, är utgångspunkten ofta att hela anläggningens tillstånd ska omprövas. Balanskommissionen anser därför att mindre ändringstillstånd ska vara huvudregel, när delar av en anläggning ska ersättas. Om ansvariga myndigheters utgångspunkt är att även mindre förändringar ska föranleda fullständig omprövning riskerar investeringen att utebli. Skillnaden mellan ändringstillstånd och omprövning av hela miljö tillståndet kan innebära en skillnad på uppemot 10 år av processer och 10-tals miljoner kronor i kostnader.

Effektivisera, tydliggör och balansera miljöprövningsprocessen

Inom många myndighetsavdelningar finns ett naturligt bevarandeperspektiv som ofta resulterar i att klimatpositiva projekt möter starkt motstånd i olika skeden av tillståndsprocessen. Allt som oftast står enskilda bolag ensamma i att argumentera för de positiva hållbarhetskonsekvenserna av projektens förverkligande. Samtidigt är processer för miljöprövning ofta oförutsägbara, långdragna och kostsamma för företagen, med icke koordinerade inlagor, ofta från flera olika statliga myndigheter. I detta avseende skiljer sig miljöprövningsprocessen från prövning enligt brottsbalken och plan- och bygglagen. Idag hanteras dessutom inte målkonflikter inom tolkning och tillämpning förrän i domstol – utfallet blir rättsosäkert och beroende av tolkning från enskilda domare. Denna obalans måste ses över och rättas till. Det måste åligga statens olika intressenter att samordna sitt agerande, samt att balansera överklaganden och avslag utifrån ett bevarande-perspektiv med ett främjande- och utvecklingsperspektiv.

Se över det kommunala vetot mot vindkraft

Sveriges energiomställning mot ökad hållbarhet förutsätter att vindkraften kan byggas ut. Trots att etablering av nya vindkraftsverk fortskrider idag, finns ett antal hinder som måste övervinnas för att takten inte ska avstanna. Jämte olika typer av riksintressen och geografiska och kulturhistoriska aspekter finns också ett för vindkraften unikt hinder i form av det kommunala vetot. Det innebär att ett företags möjlighet att få tillstånd att bygga vindkraft hastigt kan omintetgöras i ett relativt sent skede. Det innebär att ett företags tillstånd att bygga vindkraft snabbt kan dras tillbaka, trots att kommunen själv anvisat lämplig mark för projektet. Företagen har små möjligheter att överklaga och samtidigt blir tillståndsprocessen mer oförutsägbar. För att nå politiskt uppställda mål om vindkraftutbyggnad måste den sammanlagda regelbördan ses över.